

10. World economic forum. URL: <http://www.weforum.org/search/google/GGI?query=GGI&cx=005374784487575532108%3Azwr8u4lxoba&cof=FORID%3A11&site=search>
11. Цимбал Б. М., Макрецова Н.Я. Проблема насильства над жінкою в сім'ї. *Гендерна політика очима української молоді: слобожанський вимір*: матер. V Регіон. конк. наук. робіт молод. вчених (22 квітня 2011 р.). Харків, 2011. С. 88-94. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/4086>.
12. Цимбал Б.М., Юр'єва А.С. Запобігання сексуальних домагань на роботі – гендерний компонент. *Гендерна політика очима української молоді: слобожанський вимір*: матер. XII Регіон. конк. наук. робіт молод. вчених. Харків, 2019. С. 186-201. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/12565>.
13. Цимбал Б.М., Морозова Д.С. Гендерний компонент в цивільній безпеці (засоби індивідуального захисту працюючих жінок) *Гендерна політика очима української молоді: слобожанський вимір*: матер. XIV Регіон. конк. наук. робіт молод. вчених. Харків, 2020. С. 48-59. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/12565>.
14. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори Україна 2015: офіційний веб-портал. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/wm001.html#>.
15. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори Україна 2020: офіційний веб-портал. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/wm002pt001f01=695kod_group=2pt001f10=01.01.2020.html
16. Чумак Ю. «Має бути рівність»: що думають кандидатки з Харківщини про гендерні квоти на місцевих виборах. URL: <https://opora.ua.org/blog/vybory/vyborchi-ombudsmeni/22824-maie-buti-rivnist-shcho-dumaiut-kandidatki-z-kharkivshchini-pro-genderni-kvoti-na-mistsevikh-viborakh>.

АНАЛІЗ ГЕНДЕРНИХ ПРОБЛЕМ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сосєдко Д. С.

Наук. керівн: канд. психол. наук, доц. **Гога Н. П.**

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»

Дослідження гендерних відносин в 21 столітті поступово стає невід'ємною частиною практично всіх гуманітарних і соціальних наук. Психологія займає одне з провідних місць в цьому складному процесі пізнання. Це цілком зрозуміло, тому що аналіз соціальних взаємин жінок і чоловіків зачіпає потужний пласт соціально-психологічних явищ. Поряд з традиційними, стають все більш актуальними і потребують подальшого вивчення нові напрямки: усвідомлення своєї гендерної ролі, трансгендерні переходи, гендерна просвіта і освіта.

Поняття «гендер» підкреслює, що чоловічі і жіночі ролі в суспільстві конструюються і визначаються соціально. За останнє сторіччя і, зокрема, за останні кілька десятиліть був досягнутий прогрес у вивченні гендерної нерівності, а також в тенденціях ліквідації нерівності. На чолі боротьби за досягнення цих результатів перебували жінки, маючи мету поліпшити своє соціальне становище жінок і прискорити суспільний прогрес.

На першому етапі головним завданням руху жінок було одержання юридичних прав: права на громадянство, права на участь в голосуванні, права на доступ до таких соціальних послуг, як освіта та охорона здоров'я. В результаті жінки здобули право обирати і бути обраними в законодавчі органи, право розпоряджатися власністю, право на майно та дітей у разі розлучення, можливість займатися наукою, громадською, державною, політичною діяльністю і т.ін. Потім жіночі рухи різних країн стали виступати за забезпечення рівного доступу до економічних можливостей. Критично важливим визнавався доступ до активів і послуг, включаючи землю, сировину, кредити, фінансові та технічні послуги. Однак отримання жінками таких же юридичних прав, як і у чоловіків, які не виключило автоматично всі види дискримінації по відношенню до жінок.

Актуальність досліджень гендерної проблематики полягає в тому, що, не дивлячись на прописану «рівність всіх людей» майже в усіх конституціях сучасних демократичних держав, в суспільстві можна помітити тенденції соціальної стратифікації. Стратифікація в контексті гендерних досліджень має на увазі, що певні соціальні (гендерні) відмінності між людьми набувають характеру ієрархічного ранжирування. Це означає, що люди живуть в умовах нерівного доступу до ресурсів матеріального і нематеріального плану.

Головним поштовхом до нинішнього уявлення про гендер стала жіноча «друга хвиля» фемінізму, що розгорнулася в західних країнах в 1970-80-і роки, яка змінила і критично об'єднала безліч розрізнених соціальних теорій. Наприклад, на ідею гендерних відмінностей сильно вплинув марксизм: виявилися важливі уявлення про експлуатацію і нерівності в інтерпретації положення жінок. З іншого боку, вплинув й психоаналіз – ідея про те, що засвоєння зразків жіночності і мужності і їх нерівність відбувається в процесі раннього психосексуального розвитку через відносини зі своїми батьками, тобто через певного роду культурні та символічні структури, а не виникає

буквально з біології. Поступово в соціальних науках починає використовуватися термін «гендер», який відокремлюється від терміна «стать».

Гендер – це змодельована суспільством і підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, стилю життя і способу мислення, ролей і відносин жінок і чоловіків, придбаних ними як особистостями в процесі соціалізації, перш за все визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття [1]. Термін «стать» вживається для позначення біологічних, анатомічних, фізіологічних відмінностей між жіночим і чоловічим організмами, що виражаються різними участю чоловіки і жінки в репродуктивному процесі, відмінними геніталіями, набором хромосом. Біологічна стать дається людині від народження, а гендер конструюється соціально і обумовлений культурою суспільства в конкретний історичний період.

Дослідники, що працюють в рамках даного напрямку, беруть за основу теорію соціального конструювання гендеру. Основні положення даної теорії можна уявити наступним чином: гендер конструюється в сім'ї, через соціалізацію в громадських інститутах, шляхом поділу праці і т. ін.; гендер конструюється індивідуально, шляхом прийняття суспільних правил і норм щодо гендерних ролей і бажання відповідати цим нормам [2].

В індустріальному і постіндустріальному суспільстві жінка широко залучена в суспільне виробництво, і тому її місце в суспільному розподілі праці змінилося. Жінка нарівні з чоловіком починає приносити дохід сім'ї. Однак зміна соціальної ролі жінки не привело до кардинальної зміни традиційних статоворольових поведінкових установок. За жінкою як і раніше зберігаються обов'язки по виконанню домашньої роботи, яка розцінюється як економічно незначна і другорядна. Підлегле становище жінки поширилося і на сферу суспільного виробництва, де, як і в родині, домінує чоловік. У такій ситуації винне збереження статоворольових стереотипів, що роблять величезний вплив на існування сучасного гендерної нерівності.

З 1970-х років феміністські дослідники використовують поняття «гендерна система», зокрема, американською феміністкою-антропологом Гейл Рубін в статті «Обмін жінками» (1974): «набір механізмів, за допомогою яких суспільство перетворює біологічну сексуальність в продукти людської діяльності, і в рамках яких ці перетворені сексуальні потреби

задовольняються» [3]. Гендерні системи є стійкими, їх реконструкція дозволяє зрозуміти, як відтворюються соціально організовані відносини між статями. Гендерна система є відтворюється механізмами первинної та вторинної соціалізації, маскулінності і фемінності психіки особистості [4], також нормативними системами суспільства. В постіндустріальному суспільстві посилюється тенденція на вирівнювання прав і можливостей чоловіків і жінок як в публічній сфері (політика, освіта, професійна діяльності, культурне життя), так і в сфері приватного (ведення домашнього господарства, виховання дітей, сексуальність і ін.)

З 2010 році ООН складає «Індекс гендерної нерівності» (Gender Inequality Index) як один з інтегральних показників стану суспільства. Цей рейтинг використовується в Доповіді ООН про людський розвиток. У ньому нуль позначає повне рівність статей за всіма показниками, а одиниця – повне нерівність за всіма показниками. Індексом вимірюється розвиток людини в країнах світу з точки зору існуючого рівня рівноправності статей за трьома основними категоріями: охорона репродуктивного здоров'я; цивільні права і можливості; економічна активність і можливості на ринку праці [5]. Середнє значення індексу гендерної нерівності в світі складає 0,56, що говорить про 56% втрат внаслідок нерівності чоловіків і жінок по всіх трьох вимірюваннях інтегрального індексу. Оптимальне значення цього індексу становить 0,17 для Нідерландів [6–7].

Існують і інші дослідницькі центри, які розраховують такий індекс. Серед них особливе місце займає Неурядова організація «Всесвітній економічний форум» в Давосі, що складає Індексу гендерного розриву (Gender Gap Index). Індекс призначений для вимірювання гендерних відмінностей в доступі до ресурсів та можливостей в окремих країнах, а не фактичного рівня наявних ресурсів і можливостей в цих країнах. Таким чином, вимірюються гендерні відмінності в країнах світу незалежно від рівня їх розвитку.

Індекс вимірює рівень гендерного розриву, який існує в тих чи інших країнах між жінками і чоловіками, за 14-ти різним змінним в чотирьох ключових областях: участь в економіці та ринку праці, включаючи різницю в оплаті праці та можливість кар'єрного росту; доступність освіти; тривалість життя і рівень дитячої смертності; залученість в політику. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму, жодна країна не досягла повної

рівноправності між чоловіками і жінками. Ближче всіх до рівності статей підійшли 7 держав, які скоротили гендерний розрив на 80 і більше відсотків. Це Ісландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Нікарагуа, Руанда і Нова Зеландія [8]. Оцінюючи положення з правами жінок в цілому, експерти Світового банку дійшли висновку, що жінки в усьому світі мають лише три чверті юридичних прав, якими володіють чоловіки.

Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що гендерна проблематика реформується разом зі змінами в суспільстві. І деології, стереотипи і норми – всі ці аспекти конструюють гендер і систему гендерних взаємин. Аналіз сучасної ситуації демонструє необхідність систематичної роботи в різних сферах підтримки гендерних проблем в усьому світі в цілому, і в Україні, зокрема.

Література:

1. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. *Основи теорії гендеру*: Навч. посіб. Київ, 2004. 536 с.
2. Internet Encyclopedia of Philosophy. *Political Thought*. 2020. URL: <https://iep.utm.edu/>.
3. Рубин Г. Обмен женщинами: заметки о «политической экономии» пола. В: *Хрестоматия феминистских текстов*. Москва, 2010. С.89-139.
4. Фесенко Т.Г., Фесенко Г.Г. Маскулінна та фемінна логічні системи як чинник освітньо-професійної підготовки проектних менеджерів. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів Міжн. наук.-практ. конф., 10-11 вересня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 179-181.
5. Gender Inequality Index. (2012). *Доклад Организации Объединённых Наций «О человеческом развитии»* URL: <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index>.
6. Шахов А. В., Фесенко Т. Г. Global Gender Gap Index: презентативність України у досягненні гендерної рівності. *Гендерна політика міст: історія і сучасність*: матеріали V міжн. наук.-практ. конф. Харків, 2018. Вип.6. С.110-114.
7. Индекс гендерного равенства в Европейском союзе: надежный инструмент для формирования политики», (2014). *Конференция европейских статистиков*. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.30/2014/mtg_1/12_EIGE_R_full.pdf.
8. World Economic Forum. *The Global Gender Gap Report 2019*. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gapreport-2019>.